

Ondašnji prebivavci imajo vedno velike kupe slame na več krajih napravljene, da jih hitro zasmodijo, kader se ti merčesi prikažejo, ktere dim pomori, ali gorjé celi okolici, ako jih spregledajo. Tudi so poskušali brezna luknjo zazidati, ali luknja je preširoka, meri čez 50 seznjev v okrožju.

Strašno smerdé te muhe, kadar jih je veliko mertvih na kupu; za veliko škodo, ktero napravljajo, so nazadnje dober gnoj zemljišem. B—k.

Starozgodovinski pomenki.

BRAHM,

nar višje božanstvo Indov in njegovi sledi na indo-slovenskih spomenicih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Hočemo zdaj po kamnatih spominkih gledati, kaj vse na vero edinega boga kaže.

Med jezero priimena naj višjega boga Brahma-Bhagavata so bile sledeče nar bolje navadne ¹⁾:

1. Abaricedi, nepopisljiv.

2. Advaja, nedvoji, ki nima drugega sebi enacega.

3. Ananda, Anadi, brezkončni, brez početka. Od tega priimena so stari Panonci in Norčani vzeli imeni CANTIVS, CANTIANVS ²⁾, ktera skoro na vsakem rimskem kamnu najdemo. Korenika je kon, v starem norškem jeziku kan, od kodar konc, kanc. Cantius ni druga kakor polatinčeni sklon.

Kar visokoučeni Jakob Grimm o polatinčenih nemških imenih na rimskih spominkih pravi, to tudi veljá od slavenskih. Govorí pa ostroumni nemški jezikoslovec sledeče besede: „Napačno je se opirati na to, da nemške besede so bile od Rimcov popačene (entstellt) in njih latinski izreki prisposobljene (bequemt), — le končnice so polatinčene, pa vselej le s pametnim ozirom na podobnost (analogio) obéh jezikov.“ ³⁾

Imeni Cantius, Cantianus najdemo pogostoma v latinščino prestavljene in sicer v FINITVS ⁴⁾. Ne samo Indi, temoč tudi stari Slovenci so na vso moč poštovali svoje božanstva ⁵⁾; lahko si tedaj razjasnimo: zakaj se stari Slovenec ni prederznil svojemu otroku dati imena „Neskončnega“ — „Infiniti“, in zakaj je rajši ga imenoval Kanciana, Kancia — Kančnega — Končnega — Finitus. Ker Anandi, Anadi — Neskončni je samo Bhagavat — bog.

4. Ašariri, breztelesni.

5. Atma, Bramatma, Pramatma, Mahatma, to je, Duh, Praduh (Urgeist), Veliki duh. Po tih priimilih najdemo več lastnih imen na rimsko-slovenskih kamnih pod raznimi oblikami, postavim: DIOVMENTIANVS ⁶⁾, DIMIANVS ⁷⁾, DVMNIANVS itd., to je, Bogoduh, ali Bogodum, — Dumni od staroslovenskega glagola dunoti, dihati, spirare, duma, spiritus, duh, dumati, putare, misliti. Slovenskosti teh imen nemore nikdo tajiti. Večkrat smo brali imena Dumenianus v klasikih in smo terdno verjeli, da drugači nemore biti, kakor da so latinska. Še gotovo se znajdejo med Slovenci takošni ostareli historiki, kterim se neverjetno zdí, da so Slovenci že ob času Rimljanov stanovali, kjer zdaj stanujejo, in kteri ne verjamejo, da so to samo polatinčena imena. Takšnim hočemo namesto

svoje poterdbe besede visokoučenega Nemca, profesorja in dvorskega svetovavca Karla Zella, kteri je letos predsednik bil na občinskem Dunajskem zboru katoliških družtev, o pomenu imen na rimskih kamnih navoditi. Izverstni katoličan in izpraševavec starorimskega bogoslovja in ostroumni poznatelj rimske epigrafike tako govori:

„Imena tacih oséb, ki po narodnosti svoji niso bili ne Rimci ne Gerki, in ki se najdejo na rimskih spominkih, so scer večidel latinske, ker tisti izmed njih, ki so rimsko državljansko pravo prejemale, so tudi rimske imena imeli. Vendar se je pri vsem tem velika množica ptujih imen na rimskih spominkih ohranila, ktere so za znanstvo tistih ptujih jezikov prevažen pa na vse strani še premalo obratjan izvir. Te ptuje imena so po rimskem ušesu, po rimskem jeziku spremenjene in po latinskih sklonih zavíte, al tudi v teh oblikah dostojno kažejo: od kod da izvirajo“ ¹⁾. (Dalje sledí.)

Ozir po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželska osnova s popisom njih perve domovine.

Turški narod ima v vsem toliko posebnost, da je gotovo za vsacega človeka mikavno pogledati v življenje tega ljudstva, ki je pred malo stoletji še strahovalo tri dele sveta, ki pa je o teku časa tako zgubilo vso svojo moč, da se mu že veliko let prerokuje konec v Evropi, in ki ravno sedaj v vojski zoper Rusa vse svoje žile napenja pokazati svetu, da mu ni še zadnja ura bila.

O tacih prigodbah, kadar stopi kteri koli narod na očitno gledišče sveta, je vselej naj bolj mikavno učiti se krajopisja, pa tudi zgodovine in življenja dotičnega ljudstva; ni tedaj čuda, da o tacih okoljnih izhajajo svetljovidi in bukve na dan, ki popisujejo kraje, kamor svet kakor na veliko gledišče gleda, in pa ljudstvo, ki je stopilo na oder take igre.

Turška dežela je dandanašnji to gledišče. Poglejmo tje!

Turki, po svojem prededu Turk-u tako klicani, imajo več imen. Imenujejo jih Mohamedane po četniku njih vere Mohamedu, — Saracene po mestu Saracca, ktero je Mohamed premagal, — Musulane (Muselmänner) po mestu Musul, ktero so si po hudi bitvi prisvojili, — Otomane, Osmane ali Osmanle po Osmanu, ki je prav za prav ustanovil turško carstvo. Naj ljubši ime jim je Osmani.

Čeravno se turški narod prišteva naj starejim ljudstvom sveta, se začetek Turčije navadno šteje po zmagi Carigrada (Konstantinopla) v letu 1453. Ta zmaga europejskega glavnega mesta je bila tako rekoč osnova osmanskega carstva v Evropi.

Pravlica pravi, da oćak tega znamenitega ljudstva je bil Turk, ki je živel ob času Abrahama. Po zgodovinskih spričbah pa so Turki pod tem imenom še le po Kristusovem rojstvu znani bili.

Sila velike rodovitne stepe v visoki Aziji, kise Turkistan imenujejo, bili so nek prvotni kraji Turkov, odkodar so se dalje razširjevali.

Kakor Perzi in druge aziatske ljudstva bili so tudi Turki izzačetka pagani (ajdi), še le več sto let po Mohamedu, v letu 960 po Kristusu, je Salur, tadajni glavár Turkov, z več jeziki turških rodovin k Izlamu (veri) pristopil in svojo verno množico, v razloček z drugimi nespreobrnjenimi, imenoval Turkomane. Ko so se pozneje preseljevati začeli in se deloma vselili v

¹⁾ Asiatic. Research. I. str. 244 itd. — ²⁾ Muhar: Gesch. der Stei. I. 396 in na drugih mestih. — ³⁾ Jakob Grimm: Deutsche Grammatik I. str. XL. itd. — ⁴⁾ Muhar: I. 387, in na drugih mestih. — ⁵⁾ Paulin: Systema Brahm. str. 30. Wiese: Indien II. Ab. II. str. 29. Luden's Gesch. der Teutschen. Band 14. K. 11. str. 471. — ⁶⁾ Ankershofen 494. — ⁷⁾ Muhar 416 in na drugih mestih.

¹⁾ Handbuch der römisch. Epigraphik von Prof. Karl Zelle II. str. 127.

zahodnji Armenii, deloma pa na izhodnem bregu kaspiskega morja, klicali so se uni zahodne, ti pa izhodne Turkomane. Njih naselbine še dandanašnji se imenujejo turkomanska dežela.

Že zgodaj se je zbudil v Turkomanih duh vojske in poželenje pridobiti si več sveta po zmagi in ropu.

Že v letu 1263 so začeli Turki v Evropi sene selovati, in ker so gerški carji ob razpertijah svojih lastnih dežel Turke večkrat na pomoč klicali, so izbudili v njih slo po posestvi gerškega carstva, katero so si Turki tolažili z mnogimi kervoločnimi napadi in srečnimi bitvami, dokler so po zmagi 29. maja 1453 pod Mahomedom II. celó Carigrad zmagali, na razvalinah gerškega carstva turško v Evropi ustanovili in polluno na mesto sv. križa na cerkve postavili.

Ker namen naš ni ne zgodovine turškega carstva, ne njih divje sile v vojskah, ne njih kervoločnih zmag popisovati, ki živé še v pesmih in pripovedih ljudskih, se obernemo k popisu njih državne osnove, njih vere in njih šeg in navad, ki so tako razločne od vsih drugih ljudstev, da so popisa vredne. (Dalje sledi.)

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Zagreba. „Neven“ očitaje „Novicam“, da so vzele v list svoj oster članek o Stanko Vrazovi zapuščini, oponaša jim pri ti priliki, da so prederzile se že mnogokrat spuštati se „v domače prepirke i domače stvari, o kojih ne samo da ništa neznajo, nego ni nemožejo znati“. Temu le to odgovorimo, da „Novice“ niso nikdar spisovala dopisov iz Zagreba v Ljubljani, da dopisnikom našim so tedaj „domače stvari“ ravno tako znane bile, kakor „Nevenu“ in da dopisniki naši niso nič manj iskreni rodoljubi kakor njegovi. Da so ti dopisi včasih navskriž bili z „Nevenom“, je naktjučba občinska, ker nikdar vsih glav ne bomo spravili pod en klobuk. Prečudno pa je, in le veliki osétnosti neznanega gosp. zagovornika moramo pripisati, ako pravi, da „Novice“ čerljivo celo sl. „matico“, ker eden njenih rojakov graja eno početje njeno: namreč prenizko cenenje Stanko Vrazove zapuščine. „Novice“ so že zdavnej pred kakor „Neven“ spoznale in dostikrat očitno izgovorile velike zasluge sl. matice ilirske; ako so tedaj vzele tisti članek o Stanko Vrazovi zapuščini v list svoj, so, nedotaknivi se vsega drugega slavnega početja, storile to le, ker po tolikánem glasu, ki razlegal se je ravno v Zagrebških časnikih o „dragoceni“ zapuščini Vrazovi, se tudi nam je nedohitno zdelo, slišati od bornih 50 forintov! Varno je tedaj o javnih razglasih vselej „na zadnja kola paziti“. Ko bi se bilo to že zdavnej razglasilo, kar nam je „Neven“ zdaj točno naznanil, „da med Vrazovimi rokopi je le malo popolnoma izdelanih in tacih reči, ki še niso tiskane bile in da bi en človek celo leto doste opraviti imel, da bi te odlomke le nekoliko vredil, ker mnogo je početega, malo nastavljenega in nič doveršenega“, — morebiti bi se ne bil zoper prenizko cenitev nihče oglašil, ker se vé, da za slavensko slovo ni še nastopila „zlata doba“.

Iz Ljubljane. Namesto torka in petka dopoldne so preložili gosp. prof. Metelko nauk staroslovensčine na sredo in saboto popoldne od 1. do 2. Začeli so v sredo, in veselo je slišati, da okoli 80 učencov imajo. — Te dni je obiskal Zagrebški banski svetovavec žl. gosp. Ozeговиć med drugimi občinskimi napravami tudi našo podkovijsko in živinozdravilsko učilnico, ker tudi v Zagrebu mislijo ustanoviti enako učilišče.

Novičar iz mnogih krajev.

C. k. ministerstvo kupčije je razglasilo, da vožnina za žito na cesarskih železnicah se je od začetka tega do konca prihodnjega mesca od enega krajcarja na 3 vinarje za cent in miljo znižala. — V Benetkah je vse polno bark s pšenico in režjo. — Mesca septembra se je na ces. železnicah peljalo 286.614 ljudi in 2 miliona in 478.870 centov blaga; dohodki iz te vožnine so bili 1 mil. in 197.752 fl. — Po poštnih markah prodanih za časnike se je prerajalo, da v našem cesarstvu na leto izhaja 18 milijonov listov avstrijskih časnikov. — Pretekli teden je spet 223 Avstrijcev, večidel Čehov, šlo čez Berolin v Brem, odkodar se bojo podali v Ameriko. — Zalostne razpertije, ki so se pred nekimi tedni naključile na Badenskem med nadškofom katoliškim v Frajburgu in ondašujo vlado, se bojo po poslednjih novicah kmalo poravnale; posrednik bo kardinal Viale Prelà, papežev poročnik pri avstrijski vladi na Dunaji. — 28. p. m. se je začel državni zbor v Berolinu; poslanci so bili nagovorjeni s kraljevim ogovorom, v katerem je gledé na turško-rusovski razpor rečeno bilo, da še zmiraj se je nadjati, da iz tega razpertja se ne bo vnela vesoljna vojska; ako bi se pa to vender utegnulo primeriti, bo Prusia že vedila, kaj ima storiti. — Pod predsedništvom kraljice je ministerstvo angleško te dni sklenilo, naj se državni zbor še odleži do 3. januara. — Vojska, ki je poslednji čas na Turškem nekoliko potihnila, žuga ob kratkem se iznovega hudo vneti, ker 3. kardelu rusovske armade pod poveljstvom Osten-Sakena je ukazano bilo, hitro marširati v Valahijo; 26. p. m. je došel poveljnik rusovske armade Gorčakov v Giurgevo, ogledat ondašnju armado ali, kakor nekteri pravijo, jo peljati čez Donavo; Turki so hipoma zapustili otok Mokan in zavrnili se proti Ruščuku; v Kalafatu se še terdo deržé; scer so skušali ponoči od 25. do 26. p. m. vnovič se pooblastiti poleg Giurgeva ležečih Donavskih otokov, pa Rusi so jih spet pgnali. Nasproti pa so Rusi v Azii spet hotli vzeti terdnjavo sv. Nikolaja, pa Turki so jih spet zmagali. Obé vladi vse svoje žile napejate za srečno vojsko, in bere se, da vsa armada, ki jo ima rusovska vlada na Poljskem, ima podati se k Donavski armadi, kakor tudi Turk zmiraj več vojakov nabera; turška armada potrebuje za živéž vsak dan poldrugi milion piastrov (piaster je nekaj čez 5 kr.) Novi francozki poslanec general Baraguey je rekel sultanu, da francozka vlada želi pomirjenje pa samostojno Turčijo. Knez serbski je odpisal sam sultanu, da ne vleče na nobeno stran, da tedaj serbska vlada ne bo terpela, da bi ktera koli armada čez mejo serbsko segla.

Strah za strah.

Terice pridne o polnoči Začnéjo lan že tretji; Al mnogokrat fantini Nagajajo, in jih hudobno Clo tudi strašijo.	Brez vedenja od eden družga In vsak v svojem koti Stojita kot na straži. — Ko gospodar pa tje prisveti, Se šemi vgladate.
Godí nekđaj se na Koroškem, Da strašit čé terice Nek mlinar. — Se napači Kot smert, in šema tiho stopi V terivnici v kot.	Grozno hudič se smerti vstraši In smert tako hudiča, Da vsak v svojem koti Oterpne, in sterni ves plašen, Da pamet clo zgubi.
Postrastiti terice hoče Tud nek kovač, in dela Se šemast za hudiča. Namazan in rogljat postavi Še on se v drugi kot.	Do zadnje zdelo se kovaču: Da suha smert mu žuga; In mlinarju se zdelo: Hudiča pred seboj da vidi — Dokler da umerla sta.

J. Hašnik.

„Kje pa mislite ženitno pismo delati?“ ga pobara župan.

„Jaz sem namenil v sodbini pisarnici, pa pravijo, da tam se nočejo pečati z napravo pisem; sedaj ne vém, kam bi se obernal, da bi bilo prav, in da kadaj kaka zmešnjava iz tega ne pride.“

„Ako hočete mene ubogati, pravi župan, dajte ga izdelati pri notarju.“

„Ravno prav, da me spomnite na notarje“, mu odgovori ženin sosed; „že večkrat sem slišal od notarjev, da pisma od njih narejene povsod postavno veljavo imajo; župan, kaj vi mislite od njih?“

Župan: „visoko ministerstvo spoznavši po dosedanjih zvedbah, da sila veliko zmešnjav in celò pravd, ktere so naj škodljivša kuga med ljudmi, izvira iz napènih, nedostojno osnovanih pisem, je ustanovilo po različnih krajih *) notarje, kterih skerb in dolžnost ima biti pisma po volji pogodnikov in po postavah izdelovati, se dvomnost in zvižac ogibati, in kolikor moč, pogodnike pravd varovati. Za tega voljo je cesarsko povelje, da vsakteri ki želi notarsko službo doseči, mora biti izučen pravoznanec in poterjen za to službo. Notarjeve pisma imajo popolno véro in dokazno moč, ktera veljá, ako bi bile tudi vse priče pomerle. Kdor je kako pogodbino pismo pri notarju napravil, nima dosto škode, ako bi se tudi prime-rilo, da bi v roke dobljeni spisek zgubil, ker vsakteri pismeni izdelk notarja ostane v pervopisu pri njem shranjen, od kterega zamore deležnik po volji dobiti prepisek enake veljavnosti zgubljenemu. Notarjem je tudi na tanko predpisano, koliko da smejo tirjati za svoje izdelke. Kteri se pregersijo zoper to postavo, zapadejo v kazin, in morajo čez postavni zaslužek vzeto plačilo poškodovanemu poverniti. Če vse te dobre lastnosti notarskih izdelkov premislimo, ni dvomiti, da vsak pameten človek bo naj raji pri notarju dajal izdelovati mnogotere pisma.“

„Vse to bi bilo prav, meni sosed, in jez bi zaupljivo šel pismo izdelovat k notarju, samo slišim, da so jim priče malo kdaj všeč, in da vselej pogodnike sprašujejo ravno kot na spovedi, preden da začnejo pismo izdelovati. To je zamudno in sila nadležno; drugod so vsaka priča dobra, in z malo besedami je pismo skončano. Če tudi pismo več veljá, pa je hitro izdelano.“

„Jez mislim, zaverne župan, da je boljši se pri osnovi pisma nekoliko pomuditi in si dobro stanovitno pismo oskerbeti, kot s slabo narejenim si skerb na glavo nakopavati, da bi znala iz njega kadaj kaka pravda je scimiti, ktera človeku dosto potov prizadeva in mu premoženje in clo zdravje spodkopava. Pogodnike vsih teh nevarnost ovarovati, mora za pismeno izdelovanje naprošeni notar pogodnike in pripeljane priče osebno poznati, ali saj pričam morajo pogodniki biti znani, da kaka pre-memba v osebi ne podleze. Notarjeva dolžnost je na tanko zvediti, kaj da želijo pogodniki v pismeni spomin spraviti, in če imajo postavne osebne lastnosti v razode-te zaveze stopiti, da bi zavoljo takih pomanjkljivost neveljavnega pisma ne delal, sebi kazni in pogodnikom velike zabave in škode ne naklonil. Zatorej mora taka natančnost notarja vsakemu, kdor ga potrebuje, všeč, ne pa nadležna biti.“

„Po tem takem, oče!“ pravi sosed, „je res nar pametnejši vse pisma pri notarju narejati. Moje ženitno pismo bode tedaj že on delal. Nikdar več me ne bo kak pokotni pisac v svoje pesti dobil. Z Bogom, oče župan; za dobri poduk pa hvala lepa! Ljudoljub.“

*) Ponudi se nam tu ravno primerna prilika povedati, da edini notar v Ljubljani, našim bravcem dobro znani gosp. dr. Orel, bo nastopil te dni to opravilstvo. Vred.

Ozir po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželska osnova s popisom njih perve domovine.

(Dalje.)

Véra Turkov.

Turki ali Osmani spoznajo Mohamedansko véro. Mohamed, začetnik te vére, je bil rojen v Meki leta 569, ali, kakor drugi pravijo, leta 571 po Kristusovem rojstvu. Ker mu je oče kmalo umerl, ga je ded njegov in po tega smerti njegov naj stareji stric za trgovca (kupca) izredil in sabo v Sirio na smenj jemat. Pri ti priloznosti je prišel enkrat v nestorjansk samostan, kjer se je seznanil z nekim minihom, ki se mu je močno prikupil in v njem prvo iskro premišljevanja edinega Boga zbudil. Pozneje je Mohamed prišel za opravilnika (faktorja) k bogati udovi Khadijahi v štacuno, s ktero se je oženil, in čeravno je bila 15 let starejši, je vendar v srečnem zakonu z njo živel. Od mladih nog pa je bil zmiraj bolj v-se zamišljen, je rad sam v samotne kraje zahajal in premišljeval verske reči, ktere je zvedil od nestorjanskih minihov. Kdaj se je misel nove vére v glavi njegovi scimila, — od kod je v sredi malikovavskega ljudstva prepričanje od edinega Boga zadobil, in koliko deležtva pri oznanilu nove vére je imela lakomnost po časti in da bi za preroka veljal, — tega zgodovina ne vé natanko povedati. Ob kratkem naj bo tu le to rečeno, da v 40. letu svoje starosti je stopil za preroka pred svoje rojake in osnoval novo véro, zavolj ktere je bil veliko preganjan, ki pa je vendar obveljala.

S pobegom Mohameda v letu 622 po Krist. se začne prav za prav zgodovina Islama. Mohamed pa ni hotel le začetnik nove vére, temuč tudi začetnik nove deržave biti, zatorej je oklical svoje novo vero kakor tudi svoje deželske postave za zapovedi, ki mu jih je Bog sam razodel. In tako je prišlo, da je koran pri Turkih ne le verski temuč tudi deželski zakonik. Dva nauka Mohameda sta posebno pripomogla, da je turška armada tako strašna postala: namreč vera na osodo, kteri noben človek uiti ne more, to je, kar je človeku namenjeno, se mu bo zgodilo, naj dela kar koli hoče. S to vero navdan gré še dan današnji vsak Turk na vojsko in se ne boji nič, ker misli, da se mu ne bo nič žalega naključilo, ako mu ni namenjeno; če pa mu je namenjeno umreti, bo umerl tudi na počivalu. — Druga véra, ki Turka s pogumom navdaja, je: da vsakemu, kdor v boju zoper nevernike pade (nevernik je Turkom vsak, ki ni njih vére), so vsi grehi odpuščeni in on gré naravnost v raj nebeški. Raj nebeški pa je Mohamed Turkom popisal tako živo in tako mikavno, kakor so navadno vsi popisi pisateljjev orientalskih.

(Dalje sledi).

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Železnikov 6. grudna. Kakor je lansko leto prenašal ne daleč od tod nek gostač okol 600 gold. srebernine, kakor mačka mlade, od enega kota v družega, dokler jih ni nekdo zasledil, ki mu jih je vzmaj in bolje hraniti znal, kakor gospodar sam, tako je nedavno bilo zopet nekemu družemu kmetu blizo nas okoli 20 funtov dvajsetic in tolarjev vkradenih. Zasačili so scer kmalo nekega hlapčona, kterega so tatú sumili, in najdlji so tudi pri njem nekoliko enacih dnarjev, al večji znesik je bil že v kraj spravljjen in bo morebiti tudi spravljjen ostal, ker v zaporu nek od tega nič vediti noče. Tako pridejo ljudjé velikokrat v enem hipu ob prihranjene de-

1. G. Luka Jeran se je v Afriko podal in toraj iz društvenega odbora stopil; — g. Štefan Kociančič je 21. novembra pismeno naznanil, da ostane scer vselej zvest in iskren prijatelj našega društva, da pa mora letos iz odborništvu odstopiti. Obadva gospoda sta naše društvo možko podpirala in se za njega mnogo trudila. Žal je nam in gotovo vsm družtvenikom, dva tako sloveča in iskrena gospoda zgubiti. Mi ne moremo drugače kakor z žalostnim sercom reči: Bog vaju obadva za vse vajne trude in dela blagoslovi in srečno vodi! —

Mesto g. L. Jeran-a v Ljubljani očitno povabimo in prosimo g. Andreja Zamajca, vrednika „Zgodnje Danice“, mesto g. Št. Kociančiča v Gorici pa g. Andreja Marušič-a, duhovnika in domačega učitelja pri grofu Attems-u, da bi hotla prazne mesti družtvenih odbornikov prevzeti. Oba gospoda slovita kot visokovredna in učena duhovnika in kot iskrena prijatelja našega društva. Zato upamo, da nam naše serčno prošnje ne bota odrekla! —

2. Več čast. gosp. družtvenikov je nas prosilo, I. del „domačih ogovorov“ tudi posebej prodajati. Mi smo taj več iztisov I. dela „dom. ogovorov“ razposlali, da ga naj knjigarji po vsih slov. mestih po 50 kr. sr. prodajajo.

3. Za prihodnje leto 1854 bo društvo izdalo: I. del „življenja svetnikov“ okoli 50 tiskanih pol, „Goffine-a“, kar še manjka I. in tudi celi II. del okolj 25 pol, in eden zvezek Javornekovega sv. pisma okolj 20 pol.

4. Naše društvo, ako hoče terdno in na samo svojih nogah stati, mora si napraviti „matico“, to je zaklad ali istino, kterega obresti bi našem družtvu vsako leto potrebnih denarjev donašali. Kako bi se ta matica napravila, se je že mnogo pisalo. Morebiti jo takole dobimo:

- Društvo dá leta 1854 tiskati: „g. Praprotnikovo knjižnico lepih povestic za mladino“, „g. Cvekove pesmi“ in „Koledo družtva sv. Mohora“. Teh knjig družtvo g. družtvenikom ne bo dajalo, temuč le po knjigarjih dober kup prodajalo. Čisti donesek, ki se bo skupil, se oberne za družtveno matico. Družtvena koleda, kakor jih izdajajo vse družtva po Nemškem itd. bo namenjena za naše prosto ljudstvo, bo, kakor Nemci pravijo: Bauern- und Wirthschaft-Kalender. Vse slovenske pisatelje s tim lepo povabimo, nas pri izdajanji koleda podpirati; bomo dotične sestavke tudi plačevali.
- Kar se za družtvene knjige, naj si bojo ktere koli, denarjev dobi, se ne smé porabiti, temuč se dene na stran za matico.
- Presvitli g. knezoškof Anton Slomšek so drugi natis „Življenja svetnikov“ družtvu v lastnino darovali, da se tako ložej družtvena matica napravi.
- Vse čast. gospode domorodce in prijatelje našega toliko potrebnega in koristnega družtva prosimo, kolikor je jim volja in kađer je jim nar bolj prav, kak dar v Celovec pošiljati. Tudi nar manjše darove bodemo hvaležno prejeli; in vse po „Šolskem prijatel-u“ naznanili. „Kamen do kamena palača, zerno do zerna pogača“. —

5. „Šolski prijatelj“ ostane tudi zanaprej družtveni časopis.

Iz med družtvenikov je blizo 700 „šolsk. prijatel-a“ prejemale. To nam zde priča biti, da je večina gg. družtvenikov to po volji, kar smo zastran „šolsk. prijatel-a“ lani uravnali. Mi smo takole mislili: med družtveniki štejemo nar več gg. duhovnikov in učiteljev, kterim je mladina in šola ljuba in sveta reč, toraj bojo časopis za šolo in mladino radi prejemale. Cerkev ima

svojo „Danico“, kmetijstvo, politika itd. tudi svoje „Novice“, zakaj bi šola — podlaga vsega človeškega blagostanja — svojega časopisa ne imela. Tako smo mislili in lepo število družtvenikov priča, da se nismo goljfalili. „Šolski prijatelj“ bode taj zanaprej donašal sestavke za šolske reči, povestice za mladino, nekaj iz natoroznanstva, dogodivščine, zemljopisja, od slovanskih običajev, šolske postave in novice, dalej kar naše družtvo zadene in kar od drugih družtev kaj pripravuega slišimo ali beremo.

Izhajal bo „šolsk. prijatelj“, kakor do sedaj na pol poli in velja:

- za družtvenike sv. Mohora, ki 3 fl. letnine plačajo, na leto 36 kr., na pol leta 18 kr. po pošti;
- za družtvenike sv. Mohora, ki 1 fl. 30 kr. letnine plačajo, na leto 1 fl. 36 kr. po pošti, in brez pošte 1 fl.; na pol leta 48 kr. po pošti, 30 kr. brez pošte;
- za naročnike, ki niso pri družtvu sv. Mohora, na leto po pošti 2 fl. 12 kr., in brez pošte 1 fl. 36 kr. Pervi in drugi tečaj „šolsk. prijatelja“ se dobi po 1 fl. sr.

6. Na vprašanje od mnogih krajev oznanimo, da zamore, kdor hoče, za leto 1852 in 1853 k našem družtvu pristopiti še sedaj, in dobi vse družtvene knjige razun potekle „Zgodovine Goriške nadškofije“, — pa mu hočemo kako drugo družtveno knjigo priložiti, ki ne velja več kot 24 kr.

To smo sklenili tukaj v Celovcu in mislimo tudi izpeljati, ako večina ostalih gg. odbornikov po unih mestih naše predloge poterdí. Vse gg. odbornike povabimo, naše predloge pretresti in potem svoje misli na znanje dati, naj že bo pismeno, ali po kakem slov. časopisu. Kdor nič ne odgovorí, od tega mislimo, da je naših misel.

Čast. gospode vrednike slov. časopisov prosimo te naše misli ponatisniti. *Društveni odbor v Celovcu.*

Ozir po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželna osnova s popisom njih prve domovine.

Véra Turkov.

(Dalje.)

Od kórana Turkov ali Mohamedancov se veliko govori in bere; kaj tedaj je kóran? Tako imenovano „svete pisma“ Mohamedancov obstojé iz 4 poglavnih delov, kterih prvi se imenuje kóran, drugi hadif ali sunet, tretji idjhaj-umet, četerti kijas.

Od kórana Turki basnujejo, da to, kar je angel Gabriel Mohamedu skoz 23 let pripovedoval, je od verste do verste zapisano v njem. Akubekr, prvi kalifin naslednik Mohameda, je dal te verste (Verse) v bukve nabirati, in ta zbirka je kóran. Pravlica ta, da kóran je izvira božjega, je dala tem bukvam tako slavo in veljavo, da so za konik postale verskih in svetnih zapoved in prepoved. Zato tudi sultani, kadar koli kaj važnega začenjajo, vselej prašajo: kaj pravi kóran? Opiraje se na besede kórana je sultan Mahmud strašne janičare pokončal; opiraje se na kóran, kar bi drugač pri terdovratnih Turkih nikakor mogoče ne bilo, je sedanji sultan Abdul-Mešid osnoval leta 1839 novo vredbo turškega carstva, ktero je že oče njegov pripravljaj, pa si izpeljati ni upal; opiraje se na besede kórana so začeli Turki tudi dandanašnje vojsko zoper Ruse.

Bukve kórana obstojé iz 114 poglavij ali sur, vsako poglavje je spet razdeljeno v več verst. Zapopada le verske, npravne in deržavljanske zapovedi in pre-

povedi, zgodovinskega ni nič v njem. Pisan je kóran v naj čistejšem arabskem jeziku in olišpan z vso krasoto orientalske nadušbe.

Pregover kórana se takole glasi: „V imenu naj milostnejšega Boga! Slava Bogu, Gospodu vsih stvari, Najmilostnejšemu, kralju sodnega dneva. Tebe molimo in Tebe kličemo na pomoč. Pelji nas na pravo pot, na pot tistih, katerim si milostljiv bil, ne tistih, nad katerimi si se razserdil, pa tudi tistih ne, ki hodijo krive pota“.

Vsaka sura (poglavje) ima svoj nadpis, na priliko: tabla, plen, grom, profeti, božja pot, vstajenje od smerti itd.

Nravne postavbe so, na priliko, v kóranu takole razložene: „Dela vaše se sodijo po namenu, in v vsaki reči veljá le kar misliš v sercu“. „Ne štejte dobrih del svojih“. „Pred Bogom ti ne pomagajo žlahni prededi“. „Povej mi, je vprašal enkrat nekdo profeta, po katerih delih se pride v raj?“ Profet je odgovoril: tisti pride gori, ki modro obrača česar mu je dal Bog, — kateri Bogu služi in zraven njega nobenemu družemu, kateri molí, almežnje daje in zapovedi spolnuje do žlahte svoje. Kakšno krivo véro je sicer Mohamed učil zastran samega sebe, vsak iz sledečih kratkih besed, ki so tudi v kóranu zapopadene, lahko previdi: „Jez (Mohamed) sim prvi človek s sinom Marie; profeti so vsi otroci enega očeta. Med menoj in Jezusom ni nobenega profeta“, — in na drugem mestu pravi: „Nikar se ne imenujte po meni, kakor se imenujejo kristiani po sinu Marie; vi ste služabniki božji, po tem še le služabniki profeta“. (Dalje sledi.)

Novičar iz mnogih krajev.

Poslednji državni zakonik naznanja novo colno tarifo, ktera bo ob novem letu z austrijsko-prusko colno in kupčijsko zavezo vred moč zadobila; podlaga te nove tarife je tarifa od 6. listopada 1851; marsikaj pa je v nji prenaresenega; tako je, na primer, colnina za vvožnjo sirovega železa iz tujih dežel od 45 kr. na 24, po morju od goldinarja na 36 kr. za cent znižana. — Do konca januarja na ces. železnicah za žito od 1 kraje. na 3 vinarje ponižana vožnina velja po razglasu ministerstva tudi za reženo in pšenično moko, za krompir in sočivje. — Višja sodnija na Dunaji je izrekla, da pri določilu kakošne rane: ali je lahka ali težka, ni gledati na to, ali se je hitreje ali pozneje zacelila, ampak na prvotno lastnost njeno. — Za poravnavo Savske struge je inženirju Wilček-u ukaz došel, Savo od Janine do Zemuna geometrično preiskati. — Vsi časniki so sedaj večidel napolnjeni z novicami turško-rusovske vojske, ker prigodba v Sinopi, kjer so Rusi Turkom veliko bark pokončali, dá na vse strani veliko govoriti in veliko uganovati. V Carigrad je dospela za Turke nesrečna novica 3. dan t. m. Vse je bilo silno osupnjeno. Sultan je berž poklical ministerstvo skupej in tudi francozkega in angležkega poročnika. Ministri so bili vsi hudega vojskinega duha navdani ter so terjali, naj poročnika ukazeta angležko-francozkim barkam berž v černo morje odriniti; poročnika pa sta se izgovarjala, da ne moreta; francozki poročnik je rekel, da ne smé, ker nima povelja od svoje vlade za to; angležki poročnik pa je sultana in ministre tolažil, da to je nesreča, ktera vsacega, ki se vojskuje, zadeti zamore, in da naj te zgube ne porajtajo preveč, ker poglavna moč za morskó vojsko so turške in egipčanske barke v carigradskem kanalu, ktere bojo že kos rusovskim barkam v veliki vojski. Tako je govoril Radcliff; kaj pa je ministerstvo v tem zboru sklenilo, še ni znano.

Drugo jutro ste jadrle ena angležka in ena francozka fregata, kakor pravijo. z zdravniki, zdravili in vezili ranjenim Turkom v Sinopo na pomoč, in dve druge fregate ste imele kmalo za prvima iti. Škoda Turkom pokončanih bark, brez ljudi in gotovine, se ceni na 8 do 10 milionov fl.; bile so pa nesrečne barke nek že na poti iz Abhazie domú, kjer so ondašnjim gorjancom smodnika, orožja in dnarja oddale. V Azii so nek Turki še zmiraj srečni, kjer s Čerkezi vred nek zlo tepejo Ruse, ako je verjeti turškim novičarjem. Vse dozdanje vojske pa še niso nič gotovega opravile, — ali sedaj bo v kratkem velika vojska pri Kalafatu; že marširajo Rusi z veliko silo proti Kalafatu, ki je edino mesto na levem Donavskem bregu, kjer Turki še terdno stojé; če tukaj Rusi zmagajo Turke in jih zapodé éez Donave, se bo ta kraj Donave vnela razsodivna bitva. Rusi delajo noč in dan okoli Bukarešta močne okope (šance), ako bi utegnili Turki jih nazaj zapoditi. V Smirni je, kakor tudi v družih mestih, zeleno bandero „svete vojske“ razpostavljeno. Rusovske barke švigajo neprenehoma blizo Varne, da turške ne morejo voziti ondašnji armadi hrane in oprave. V Magnezii v Afriki se je armada jermenskih prostovoljcev zbrala, ki gré Turkom na pomoč: je to za gerskim patriarhom Antimosom, ki je tudi vés na strani Turkov, prvi izgled, da kristjani pomagajo Turkom. Rusovski konsul Mušin je nek kmalo po preselitvi iz Beligrada v Semlin poslal rusovskemu caru obširni popis, kakošnega duha so Serbi, v katerem pravi, da narod serbski sovražil Turka do smerti, da pa knez serbski je skrivoma prijatelj Turkov. Ali je v tem kaj resničnega, se ne vé; to pa je gotovo, da nekdanji knez Miloš ni delječ od Srbije. Vlade, ki se prizadevajo Rusa in Turka pomiriti, so nek po Dunajskih pogovorih svojim poslancom v Carigrad sledeče sporočila poslale: naj terjajo od sultana gotove poročtva za zvesto spolnovanje vsih dolžnosti do gerske cerkve, in naj le take ponudbe turške vlade poterdijo, ktere terjatvam rusovskim niso naravnost nasprot. — O žalostnih razprtijah med Badensko vlado in katoliškim škofom Freiburskim se sliši, da še ne bojo tako kmalo poravnane kakor se je mislilo, ker je za spravo naproseni kardinal Viale Prela ministerstvu odgovoril, da ne more popred med škofom in vlado srednik v Rimu biti, dokler ministerstvo ne prekličé ukaza od 7. p. m.; to storiti se pa vlada dosihmal terdovratno brani.

Gorska cvetlica.

Na skali visoki pa rož'ca cveté,
Nikdor ne pozná je, ne vterga nihcé.

Objéma jo rósá, jo ljubjo meglé,
In gorske jo zibljejo sape rahlé.

Pa prišla je jesen, in bora nori,
Se rož'ca trese, se joka, solzi.

Doline vgléduje in bistro vodé,
Tje doli v planjavi želí si sercé,

Kjer sladka še rósá, kjer sape toplé,
Tje doli, tje doli jo kličé sercé. —

Se splazil je lovec éez gole pečí.
Éez sterne prepade prederzno hití.

Nedolžne po gorah on íše kerví;
Po prostih planinah se strel mu glási.

Se rož'ca pretrese, se revca bojí,
Tje doli v planjave si več ne želí.

V domačem skalovju zdaj rada umré,
Saj vender še spomlad poverne kdaj sé.

Jos. Žvegel.

Slovanski popotnik.

* Gosp. Vaclav Klicpera, znani česki pisatelj, pravlja za tisk dramo: „Obleženi Belehradu“.

* Trnavski kalendar za leto 1854 je prišel letos z 30 obrabi okinčan na svitlo.

* Spominek slavnega Kopernika je bil 25. oktobra vprico pruskega kralja odgurnjen.

* Knjižnica ruskega deržavnega svetovavca Ivana Nikolajeviča Lobjka, katero je podaril českemu narodnemu muzeju, je bila te dni v Prago pripeljana. Obseže 221 delov v 404 zvezkih najizverstnijih ruskih pisateljev.

* Imenitni poljski roman „Listopad“ od Revuskega je gosp. Vorliček v česko prestavil.

* Po ukazu gospoda ministra uka je dal gosp. Kink prvi del zgodovine dunajskega vseučilišča v natis; tudi drugi del se že tiska. Gospod Tomek združuje enako zgodovino vseučilišča praškega.

* Ravno je prišel na svitlo spis: „O literni vzajemnosti mezi različnimi kmeny a načičimi slovanskeho narodu od Jana Kollara“ v česki prestavi od Tomička. — Dalje se je iz tiskarnice izdal „besednik, zabavnik a radce (svetovavec) pro domacnost“, in Pražsky Svatovaclavsky kalendař.

* Na Moravskem je spod tiska prišel kalendar pod naslovom: „Najnovější Moravsko-Slesky domaci přítel“.

* Ravno je na svitlo prišel novi letnik českega almanacha „Libuša“; okinčan s podobo kneza Friderika Schwarzenberga. Zapopade več sestavkov slavnih pisateljev.

* Imenitni českoslovaški pisatelj, gosp. Hurban je izdal 5. letnik „Nitře“.

* Novi Pražsky kalendař za mesto in zunajne krajne za leto 1854 je prišel ravno na svitlo. Velja 24 kr.; ravno tako tudi: Novi kalendar hospodarsky za navadno leto 1854, izdan od kmetijske družbe za kraljestvo česko. Velja 15 kr.

* Palackove zgodovine českega kraljestva se natiskuje spet nov vezek, ki obsega nasledbo zgodovine husitske vojske.

Ozír po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželna osnova s popisom njih prve domovine.

Věra Turkov.

(Dalje.)

Mohamed je svojemu narodu postiti se in moliti ostro ukazal, in Turki res natanko spolnujejo to zapoved. Naj imenitnija molitev je namaz, to je, tista molitev, katero morajo opravljati vsaki dan petkrat ob predpisanih urah. Kakor jim je ura predpisana, tako je tudi predpisano, kako se z životom in obrazom imajo postavljati in delati pri molitvah. Pred molitvijo se mora sleherni umiti in obraz svoj obrniti proti Meki. Ko začne namaz moliti se vstopi Turk s pobožnim obrazom pokoncu in položi oba pavca na ušesa. Po tem reče eno versto iz predgovora kórana in med tem desno roko križem leve položi in pod pas skrije, oči pa pohlevno pobeši. Natanko po tem se mora vsak Turk pri molitvi vesti. Molijo pa doma, ali, še bolj spodobno, v mošeji.

Mošeje (turški tempelni) so mnogoverstne podobe; nektre so okrogle, nektre na 4 vogle, navadno stojé v sredi velicega dvora, na dvoru so vsajene drevésa, tudi studenec mora na dvorišu biti, da se pred molitvijo vsak umije. Okoli poslopja je lopa, pod katero ženstvo,

ki ne smé v cerkev, svoje molitve opravlja. Streha mošeje ima kuplo s polluno, ki je očitno znamenje turške vére. Velika kupla je okinčana še z manjšimi. Vsaka mošeja mora imeti minareto, to je, stolp ali turn, ki ima podobo velicega stebra, kateri je višji ali nižji in 4 do 10 čevljev širok, pa navzgor zmiraj ožji in ožji prihaja; na veršiču turna se lesketá polluna. Veliki tempelni, katerim se dšiami pravi, imajo po 3 do 6 minaret. Okoli vsakega turna je mostovž, s ktereга kajm (cerkovnik) čas vsakdanjih molitev razglasuje. V mošejah so postenah tablje iz marmorja in napisi iz kórana; podob ali šatev ni v nobenem turškem tempelnu, ker so prepovedane po profetu; tudi klopi ali stolov ni nič; le preproge (tepihi) so po tleh položene, kakor se pri nekterih molitvijah Turki mečejo. Na tisti strani, kjer Meka (rojstni kraj Mohameda iz za tega voljo Turkom sveto mesto) leží, je kibla (kamen) vzdian, kamor vsa množica v cerkvi svoje obraze obrača. Pod to kiblo je mihbrab (oltar), to je, 6 do 8 čevljev visoka razvotlina; scer je v vsaki mošeji ena, v večih mošejah pa tudi dvoje lec (prižnic).

Kakor vse ljudstva imajo tudi Turki svoje navade pri merličih in njih pogrebih, ki obstojé v sledečem.

Kakor hitro Turka smertni angelj — Melekul Mut — objame, položé merliča na herbet tako, da je desna stran obrnjena proti Meki; v ti legi mora tudi pokopan biti.

V izbo bolnika prinesó majhno ognjišče, na katerem sožigajo kadila; med tem pokličejo Imana bližnje mošeje, ki mu predbira 36. kapitel kórana, s serce kóranovo imenovan, in véro, katero bolnik za Imanom moli. V imenovanem poglavju stojé sledeče besede: „Zato jim prinese veselo naznanilo milosti in veličastnega povračila za dobre dela. Zares! bodemo mrtve spet obudili in zapisali v bukve življenja njih dela, ki so jih pred sabo tjé v večnost poslali, in zapisali sled njih stopinj, ki so jih zapustili za sabo na svetu“.

Berž ko bolnik izpusti dušo, mu položé meč na truplo, in naj bližnji zlahtnik mu zatisne oči. Zatem umivajo merliča z dišečo vodo in mu trosijo dišeče zelisa po glavi in po bradi. Čelo, nos, roke, noge in kolena mažejo s kafro zato, ker ti deli života, ki imajo, dokler je človek živ, ob molitvah naj več opraviti. Umivajo in s kafro mažejo pa vselej možki možkega, ženstvo pa ženske. Po tem zavijejo merliča v belo rižu, ki obstoji iz več kosov, ki so na koncéh skup zavozlani, in ga položé v trugo, čez katero Iman neke molitve opravlja. Truga brez vsega lišpa se z mervtaškim pertom vred večkrat pokadí.

Vsi drugi običaji pri pogrebu so preprosti. Trugo, ki je s kakim navadnim pertom pokrita in le pri glavi okinčana s turbanom rajncega in z majhnim koscom kake robe, ki je ležala nad grobom v Meki, nesejo 4 možaki, ne pred v mošejo, ampak naravnost in sila naglo na pokopališče. Ta naglica je zapovedana v kóranu, ki pravi: Ko je merlič v versto izvoljenih stopil, naj pride berž ko je mogoče na mesto svojega cilja in konca.

Kolikor je možkih od zlahte, spremlja merliča na pokopališče, pa vsi grejo tiho za trugo, jokati se nihčer ne smé. Zatega volja ženske ne smejo za pogrebom iti. Na grob pokladajo rušo in sadé cvetlice. Spominki iz kamnja se ne smejo nikdar nad grobe postavljati, ker Turki se bojé, da bi merliča ne tlačili; vdelujejo jih tedaj v obzidje. Tudi se pri njih ne smé nihče na grob vsteti in še manj pa na grob stopiti, da se truplo izveličanega z nogami ne teptá.

Ko je merlič pokopan, blagoslovi Iman grob, moli nektre molitve in trikrat pokliče rajncega po njegovem imenu. (Dalje sledi.)

je imel pisavec tistega pisma kak drug stareji dokument pred seboj.

Clo ustmeno izročilo nič ne vé od Frankov, katero nam je vendar starejše zgodbe ohranilo, in eno ime predmestja ljubanskega globoko sega v mitologijo slavensko in sicer v Živatovo častje: to predmesto je Krakovo, ktereга sem že v „Novicah“ omenil.

Pa bodete morebiti rekli: kako pa je to, da na starih dnarjih okoli leta 1200 kovanih se najdejo razun draka tudi frankovske lilie. Dragi moj! kakor se drak najde v našem basnoslovju, tako tudi lilie. Živa ni bil samo bog zlega, temoč tudi je imel svojo belo, prijazno, ljubeznjivo stran. Bhavany, ktera je kot Kali bila maščevavka, neprijazna boginja, je kot Isani bila boginja ljubečih. Tako slovenska Baba je bila kot Jagababa černo božanstvo, kot Lada pa pokroviteljca ljubečih. Tako je Živa kot Šastava bil maščevavec, kot Lilesvara pa bog ljubezni, kateri se je z Lilesvari zvezal. Lil pomeni v sanskritu ljubiti, primeri naše „lilek“, „lilika“, die Puppe, das Lieblingskind. Indiški božanstvi Lilesvara in Lilesvari ste naš Lel in Polel, Lilesvara in Lilesvari pa sta Živa (možka stran) in Živa (ženska stran) tako kakor Lel in Polel. Severno-slovenski Živi pa je bila lilia — lelja posvečena, in na obrazih Živinih je viditi, kako jej lelja iz ust visi.

Po mojih mislih je poznamljenje cveta lilia, lelja iz indoslavenskega lil, lubiti, Lel, Liebesgott, postalo, ker je ta cvet zavoljo svoje lepote in beline pred vsimi drugimi sposoben bil za zaznamek nedolžne ljubezni. Saj ga je tudi kersanska symbolika si za poznamljenje čiste ljubezni izbrala. Tako bi clo mogoče bilo ime Ljublana od ljubiti izpeljevati in dokazati, da je v Ljublani bil tempel in sicer, kakor gerb kaže, dvojni: Živatov, sodnika živih in mertvih, ktereга znamek je bil drak, in pa Živin (Ladin) boginje ljubezni, ktere symbol je bila lelja. Tudi rimski Junoni je bila lelja posvečena, ktera tudi je v več okolišinah Živi podobna. Tudi Juno ima, kakor Živa kravo za vlastitost, — tudi Juno ima svojo černo razderečo stran in se veli martialis, kakor Živa, — kakor Juno Lucina je podobna Živi Bhavany, in kakor Juno Regina je enaka Živi Issani.

Dragi moj! izvirnega gerškega in rimskega verozakonskega življenja ni, edini mythus se vleče iz Azije srednje skoz malo Azio v Egipt, v gerško in v rimsko zemljo, — povsod najdemo tipus iztočnega basnoslovja le pod drugimi imeni, in pozneje popačenega po gerških in rimskih pesnikih.

Iz tega vidite ljubi moj prijatelj! da z ravno takšnimi dokazi zamoremo slovenskost mestnega ljubanskega gerba si braniti, kakor frankomanski historiki nemškost. Vendar, ker imamo dokazov zadosti, da smo preje tukaj bili, kakor Franki, je tudi verjetno, da ni Wolfdietrich Lublančanom gerba prinesel. Zdravstvujte!

Vaš iskreni prijatelj Davorin Terstenjak.

Zemljopisje.

Kavkaz.

Stena, ki se prostira med črnim in kaspiskim morjem, se imenuje sploh Kavkaz. 200 ur daleč seže ta planina od severozapada proti jugovshodu, ktere naj višokeji verh se imenuje Elbrus, ki molí kviško 17.000 čevljev nad morsko nižavo. Severno poberdje te planine je sila sterma, na južni strani pa se polagoma navzdol vije. Njegovi verhi so štrucasti in z večnim snegom pokriti. Te visoke gore storé, da je poleti sicer precej gorko, vendar sploh bolj hladno, kakor v drugih enako na jugu ležečih krajih. Pleča njegove so pokrite z drevjem in lokami, posebno južne loke so močno rodovitne.

Na severni strani Kavkaza teče reka Kuban v černo in Terek v kaspisko morje, poleg kterih stoji ruski kordon. Na jugu se steka z gor reka Kur, ki se združena z Araksom, ki pribobni iz araratskih gor, v kaspisko morje zliva.

Omenjeni kordon obstoji iz mnogih okopov in terdnjav, ki leže po milji saksebi. Ondi leži že v drugo stoletje armada ruska in se neprestano bojuje z gorjanci Kavkaza. Čez verh Kavkaza so prišli Rusi ob času vladarstva Katarine II. in so naredili cesto iz Mosdoka do Tiflisa, kjer na najvišjem mestu leži posada Vladikavkaz.

Vojske s Perzio, protektorat ruski, spori poglavarjev in carov georginskih so vzrok, da so Rusi celi Kavkaz v svojo oblast dobili. Nasledek tega pa je bil, da se je tu jela razširjevati omika evropska; kmetijstvo z obertništvom je pregnalo življenje vojaško in lovsko.

Čez Kavkaz do Zakavkaza peljejo tri ruske ceste: prva ob bregu črnega morja, druga ob bregu kaspiskega morja, tretja po sredi čez goro Vladikavkaz. Cesta černomorska je bila ob časih turških zavarovana s terdujavami, ki se imenujejo: Anapa, Sudžuk-kale in Gelindžik. Zdaj so v rokah Rusov. Čudno, da ne Turki ne Perzianci niso branili teh lepih cest, uni černomorsko, ti kaspisko. Obé ste zdaj v ruskih rokah. In tako je prišlo, da imajo Rusi zdaj celi Kavkaz v svoji oblasti in še tisti rodovi, ki se jim še zdaj branijo, so od njih krog in krog zajeti. Južni kraj, prekrasni Zakavkaz in Ararat se jim je dal v poslednji vojski s Perziani in Turki, in tako so se vterdili v mali Azii in Perzii *). Sicer pa gospodarstvo Kavkaza Rusom dozdej ni prineslo nič dobrega, ker divji napadi nekterih rodov, ktere je treba z mečem in ognjem berzdati, so že potoke kervi ruskih sinov prelili. (Slov. Nov.)

Ozir po svetu.

Turki,

njih šego in navade, njih vera in deželna osnova s popisom njih prve domovine.

Vera Turkov.

(Dalje.)

Pokopališča turške so zunaj mesta in Turkom naj ljubši sprehajališča; obsajene so z mnogoverstnim drevjem, naj več pa s cipresami in vedno zelenimi cedrami. Nad grobi skerbno špogajo cvetlice.

Pokopališče poleg Skadra, Carigradu nasprot na azijski strani, je naj prvo med vsimi; sila veliko je, polno krasnih in dražih spominkov in visocega drevja. Vsi imenitni in premožni Turki se večidel pokopujejo tukaj, ker Skader je na zemlji azijski, na kateri ste sveti mesti Meka in Medina. Al to ni edini vzrok, da Skadersko pokopališče predstavljajo vsim drugim, — veljavniši vzrok je ta, ker Turki terdno verjejo, da prava in edina domovina Mohamedancev je Azia, in da tedaj kosti njih mirniši počivajo v domači zemlji, kakor v evropskih deželah, ki niso stanovitna lastnina turška. Prepričan je vsaki Turk, da njih sedanje posesti v Evropi bojo kedaj spet padle v roke giaurov, to je, nevernikov, in strašno jim je, ako jim pride na misel, da bi kosti njih utegnili kedaj teptati noga nevernikov — kristjanov!

*) Rusi so prekerstili večidel vse kraje, ki so jih po pomirju Turkman-Čajskem leta 1828 od Perzov, in po pomirju Adrianopelskem od Turkov dobili; tako, na primer, imenujejo oni St. Nikolaj, Turki pa Ček-Vetil, Ahaleik je turška Akiska itd. Od tod tolikšna zmešnjava imén na zemljovidih, ki pa je še večja, ako Anglež, Francoz, Nemeec itd. rusovske ali turške imena po svojem izgovarju in piše; take imena dostikrat niso skor več izvirnim podobne.

Vsaki grob premožnikov ima na vsih 4 stranéh ograjo iz kamnja ali marmorja, ktera ga tesno obdaja krog in krog; gomile nekterih so 3 čevlje visoke nad zemljo in marmorasta ploša je s cveticami okinčana in opisana z mnogoterimi napisí; vsak grob ima pri glavi in nogah pokoncú postavljeno marmorasto plošo. Grobi revnih nimajo ograje in glavna in nožna ploša ste iz navadnega kamnja. Na eni teh ploš je turban izsekan; podoba turbana naznanuje stan pokopanega. Grobi žensk imajo namesto turbana majhno posodo (vazo) vsekano. Nadpisi so večidel kratki: ime in starost mertvega in pa poslovica iz kórana, je vse, kar zapisano stojí na grobu. Pervo leto se shaja žlahta pogostoma nad grobom in žaluje po rajnem, — po tem ga menda pozabi: občna osoda umerlih večidel po celem svetu!

Gori je povedano bilo, da tako imenovane „svete pisma“ Turkov obstojé iz 4 poglavij, katerih naj pervo in naj važnišo poglavje je kóran. Povedati ostane sedaj še, da drugo poglavje omenjenih „svetih pisem“ se imenuje hadif ali sunet, ki je za kóranom naj imenitniši del teh bukev in obsega vse govore profeta Mohameda, njega djanja in navade, ki so jih zapisali učenci njegovi. Tretje poglavje se imenuje idjhaj-umet ali razlaganja in razsodila naj imenitniših učencov profetovih, posebno prvih 4 kalifov. Četerto poglavje je kijas, ki je zbirka razsodil imanov ali duhovnikov v prvih stoletjih po smerti Mohameda.

Po vsem tem poznamo zdaj turško deželsko in versko osnovo. Ostane nam zdaj še naj bolj mikavni del, namreč življenje Turkov, doma in zunaj hiše, njih šege in navade, obhajanje njih praznikov, ženitnin itd.

Ker pa tega popisa ne moremo končati v še ostalih 2 listih tega leta in ga tedaj nočemo raztergati na dvoje, bode popisovanje to

(sledilo v Novicah novega leta).

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Zagreba. * 15. dan t. m. je bil pod predsedništvom svetlega g. bana Jelačić-a občni zbor družbe kmetijske, v katerem so se prevdarjale mnogotere za napredek domačega gospodarstva važne stvari. Ker je dokazal predloženi letni račun, da družtvo ne more izhajati s svojimi dohodki, še manj pa izdatno napredovati na poti krepko začeti, se je nasvetovalo: naj družba naprosi sl. deželno vlado, da ona dodati blagovoli vsako leto to iz deželne dnarnice, kolikor znese manjek konec leta. — V občnem zboru „matice ilirske“ 16. dan t. m., kterege je začel slavni gosp. Ivan Kukuljevič s krepkim ogovorom, opominovaje družbinike k nevtrudljivemu napredovanju na polju kmetijskeosti domače, je bilo med drugim sklenjeno, da če družtvo vprihodnje „Neven-a“ na svoje stroške izdavatí in razpisati sklic zastran vredništva tega časnika. Vrednik, ki ima biti ob enem tajnik „matice“, bo prejemal 600 fl. letne plače in polovico čistega dohodka, ki se skupil bode iz omenjenega časnika.

Iz Gradca. M. Pri nas je ena knjigarna, ktera ima na svojih dvurih tudi napis: knjižarna česko-slovanska. Slavjanske knjige pa se tudi pri vsih drugih dobivajo. Na Dunaju je edina knjigarna, ktera se samo s slavjanskim slovstvom peča, drugih ne ena. To je jako koristno. Kupec se vé kam obrniti. Kako bi se to dalo tudi v Gradcu vrediti?

Xq. Iz Ormoža na Štajerskem 20. dec. Popisovaje nedavnej veselo tergatvo v štajerskih goricaéh sem obljubil častitím bravcom „Novic“ popisati enkrat Haloze in Haložane, ki so stanovniki tega prijaznega spodnjo-štajarskega kraja. Danes spolnujem obljubo.

Haloze so kraj skoz in skoz gorat z ozkimi dolinami. Kamor se ozreš, zagledaš po višavah prijaznih

cerkvic veliko. Meje proti jugu in izhodu so ji gorato Horvaško, proti severju Drava, proti zapadu polje ptujsko. Od zapada proti izhodu se razdelujejo Haloze v doljne pri Zavriču, in v gornje pri Divici Marii na gori. Hribi okoli St. Vida do Leskovca niso stermi, dalje od Leskovca pa so, in slemena zlo ozke. Gorice proti jutru in poldne so obsajene s tertami, proti severju in zapadu ležeči hribi pa so gojzdi; nižje spodej so večidel senožeti, polja je tedaj malo. Na sterminah se ne dá ravnati poljodelstvo, ker žita ob deževju oplavé ljaki, scer jih pa zatare suša kmalo. Haložani si tedaj morajo kupovati potrebno žito iz družih krajev, in njih naj večje premoženje tiči v vinskih goricaéh, katerih pridelk pa je podveržen toliko nezgodam. Za tega voljo tarejo hude nadloge naše Haložane, ako vince spodletí, kterege se v dobrih letih dosto pridelá in je tudi dobro, posebno Korošcem priljubljeno. Hvala Bogu, da tudi tú se je letos dobro obnesel vinski pridelk, — le želeti je, da bi ga lahko vsega spečali in tako odšli stiski samopašnih barantačev in odertnikov, ki so prave pijavke za ta kraj, ako slabe letine silijo ljudi, da, žita in druge potrebe si omisliti, morajo zastavljati prihodnji vinski pridelk za eno ali celó 2 leti. Ni tedaj čuda o tacih okolj-sinah, da toliko ubozih Haložanov na kant pride, in da se v Gradčkem časniku skor neprenehoma bere od javnih dražb te sodniške okolice. Milo se stori človeku viditi toliko tacih nadlog, katerim bi se scasoma dalo v okom priti po poduku v šolah, kterege so Haložani sila sila potrebni, — po upnih napravah, v katerih bi ob času sile tudi posestniki majhnih zemljiš za poštene činže potrebni dnar na up dobivali, da bi ne padali v pesti odertnikov, — in pa po občnih žitnicah, iz katerih bi manj premožni ob času potrebe žita si kupiti zamogli po srednji ceni.

Haložani so dobrovoljno pa tudi precej lahkomišelnó ljudstvo; malo dobrega javeni, so prosti v obleki in zadovoljni z malim; ločeni po legi svojega kraja od sveta so si ohranili tudi stare svoje šege in navade. Kadar imajo vina v hramu ali dnarcov pod pavcom, se radi prevzamejo in tudi pobahajo, — kadar pa jim poteče vince in ne „ročlja pod pavcom petica“ več, jim uide kmalo serce v hlače in so spet zlo ponižni; zato je predgovor od njih: „kadar Haložan v Ptuje na smenj gré, si med potjo lupi jabelka; nazaj grede pa pobera lupine in jih jé“. Škoda tedaj, da tudi pri njih, kakor v toliko vinskih deželah, prislovica veljá: „enkrat z betom, drugikrat s psom“. Nograđe obdelujejo dosto dobro, s sadjorejo pa se malo pečajo, živine imajo celó malo, za tega voljo pa tudi gnoja malo, da bi zamogli dobro gnóžiti. Ko bi pač visoka vlada blagovolila v ta lepi kraj doljnega Štajerja svojo milostno oko posebno obrniti, da bi se pospešil blagostan ondašnjih prebivavcov!

Sklenivši ta popis, kterege je peresu le milo serce velélo, moram omeniti še semnja v Čakovcu na Horvaškem, 6 ur od Ormoža, ki je vsako leto ob sv. Katarini. Iz slovenskega Štajerja pride na ta smenj po 300 do 400 deklet, večidel mladih, ki se vdinjujejo za predice čez zimo. Pridši na terg se vstopijo revice s svojimi punkelci v dolge verste na terg; horvaški plemenitaži, ki potrebujejo predice, koračijo gori in doli, jih ogledujejo in vsak si jih izbere po potrebi po 2 do 5, ki mu naj bolje dopadejo, in hajd! ž njimi na voz. Vesele se izvoljene derdrajo v službo, ostale pa milo pogledujejo za srečnimi tovaršicami. Ali v čem obstoji ta sreča? Pridno mora biti dekle, da zraven živeža naprede en dan eno cevko, za ktero ji je plačilo 1 groš slabega dnara — in pa dostikrat še neki navdavek, kterege nesrečna ne pozabi vse svoje žive dni! Naj reče kdo, kar koli hoče: enak se mi tak terg zdí tergu rob-skemu. Bog pomagaj!

Starozgodovinski pomenki.

BRAHM,

nar višje božanstvo Indov in njegovi sledi na indo-slovenskih spomenicih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Tako najdemo dosti celtiških v Gallii, katerih pomén se prav lepo razložiti dá, postavim, *Ambactius* (Orelli 2774) po razlaganju učenega *Mone*-ta ¹⁾ od *am*, rod, ljudstvo. — in *bocht*, ubogi, siromaški. Pri *Cesaru* (*Bell. Gallic. VI. 15.*) najdem *Ambacti*, primerjeno z besedo: *clientes*. Dalje *Essugus* (*Rhein. Jahrb. IX. 60.*) od *Es*, mož, s pomanjšavnim sklonom; tedaj *Essugus*, možek, *Kleinmann* ²⁾. *Togirix* (Gališka imena skoro večidel se končajo na *ix*) (Orelli 347) od *togi* zemlja, dežela, tedaj *Togirix* toliko kot gospodar zemlje, dežele ³⁾. *Trouceteivopus* (Orelli 298.) od *troucet*, lice, *Gesichtszüge*, in *wep*, schön, tedaj mož lepega lica ⁴⁾. Kakošne razloček v koreniki in obliki med imeni noriško-slovenskimi in celtogalskimi! Kakošne zmote delajo gerdi predsodi! *Peccatur intra et extra muros*. Poslednjim še se ležej odpušča, ali „*peccatoribus intra muros*“ težje. Pa pojdemo nazaj do priimen *Brahmovih*.

6. *Bhagavat*, *Bhogovan*, to je, bogati, der unendlich Reiche, dives, ditissimus. Kakor slovenske besedi *bog* in *bogati* imate jedno koreniko, tako tudi latinski *divus* in *dives*. Latinci in latinovavši Slovenci so ime *Bog* v imenih predstavljali v *Dio*, postavim, *Diovisianus*, to je, *Bogovit* — *Bogovišnu*, *Dioclecianus*, to je, *Bogoslav*, *DIOPLOCAMVS* ⁵⁾, to je, *Bog plaka* — *Rudra* (*Živa, cognomine Rudra i. e. flere faciens.*)

7. *Dharmanjaga*, zaklad čestí, *thesaurus honoris vel virtutis*, zato slovenska imena *Čestimir*, *Ctislav*, *Ctibor* = *Čestibog*; *r* = *g* = *ž*, primeri *neborak* in *nebožak*, *uboren* in *ubožen*, *borme* in *bogme*. Na rimsko-slovenskih kamnih znale bi imena *CESTIVS* ⁶⁾ in *RESPECTVS*, *HONORATVS* ⁷⁾ po tem priimenu nastati.

8. *Bram*, *pervína stvarí*, *pervák*, *studenec luči* in *časa*, *resnica* in *bitstvo*, *stvarnik*, — vse to *Bram* po *Paulinu* pomeni. Drugi, kakor *Creuzer*, pravijo, da pomeni samostalnost *die Selbstständigkeit*, primeri česko: *pram-en* in *slov. prav*, *pravda*, *pravica*, *praviti*, od tega *napraviti*.

9. *Karmasakši*, *djanj svedok*, *priča*. Po tem priimenu so nastale imena na noriških kamnih *SVADVCCIA*, *SVADVCCIUS*, *ANTESTIA*, *ANTESTIVS* ⁸⁾ od *svadučiti antestari*; *a* = *e*, *baba* in *beba*, *raca* in *reca* itd., *u* = *o*, *dub* in *dob*, *stupati* in *stopati*, zato *Svadučia* mesto *Svedočia*.

Kako imenitne so vse te besede! kako prav ima gori hvaljeni učenik *Zell*, ko reče: „Znanstvo lastnih imen oseb po njih pomenu in njih začetku je za znanstvo jezika in zgodovine vsacega naroda sila važno in mnogo zanimivo“ ⁹⁾.

10. *Oum*, naj večja pamet, *summa intelligentia*, primeri slavenski *um*.

11. *Pitamaha*, *pater magnus*, primeri latinsko *pater* in *piter* v besedi *Diespiter*, *maha* = *magnus*, *mag-oči*, *mogoči*.

12. *Karta*, *Krita*, *stvaritelj*. *Wacerad* nam imenuje česko božanstvo *Kirt*, *znabití*, da je to indiški

Krita. *Karta* od glagola *kr*, primeri latinsko *creare*. *Kirt* je metatez kakor *vreba* in *verba*, *erž* in *rež*, *srice* in *serce* (*srice* v bosnaškem narečju, glej: *Lindetov slovník* pod besedo *sardce*). Kakor v slavenskem jeziku se glasniki spremenjajo, tako tudi v indiškem. Najdemo torej *Brahm* in *Brehm*, *Brāma* in *Bīrmah*, *Nara* in *Nera*, *Karta* in *Krīta* itd.

13. *Svadasal*, *Svadasatta*, sam sebi bitje davši.

14. *Svajambhu*, *Svojebit*, *Samonja*. Lastna imena *SAMONIA* ¹⁾ se najdejo na beneških kamnih. Rodovine *Samonja* živijo med štajerskimi Šavničarji. Zastran oblike na nja primeri slovenska imena *Fekonja*, *Ritonja*, *Letonja*, *Lapanja*, *Kravnja* itd. Sem spadajo tudi imena *SAMVS* ²⁾ na gornjo štajerskih kamnih; primeri ime slovenskega vojvoda *Samo*.

15. *Apen*, po *Kleukeru* ³⁾ oče in roditelj, — primeri horvatski *japa*, pomanjšano *japica* = oča, *j* je *digamma*, postavim, *Antumar* in *Jantumar*, *ozero* in *jezero*, *inoh* (*ogersko-slovenski*) in *jünoh* = junak.

Toliko sledov smo našli, kateri opominjajo na vero slovenskih *Panoncev* in *Norčanov* v jednega naj višjega *Boga*. (Konec sledi.)

Ozír po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželna osnova s popisom njih prve domovine.

(Dalje.)

Ko je *Mohamed II.*, poslavljen s častnim imenom „*zmagavca*“, *Carigrad* premagal, je osnoval deželno vlado, ki je ostala podlaga turškega carstva dolgo časa.

Ljudstva jutrovih dežel si domišlujejo državo popolnoma kot hišo ali šotor, in po ti domišliji dajejo imena posamnim oddelkom državnega gospodarstva. Državno to poslopje se opira na postave vére, ki jih imenujejo *šeri*, na šege in navade, kar imenujejo *adat*, in na ukaze samooblastnika ali *kanune*. Na teh 3 podstavah stoji državno poslopje, kterega prvi in naj bolj očitni del so vrata ali *porta*. Kakor pa so vrata glavni del hiše, tako veljá *porta* na Turškem za pomen vlade, ker že v starodavnih časih so bile opravila ljudstev obravnavane pred vratami kraljevega poslopja. Pod vratami carove hiše so čule straže in skoz 7 straž se je moglo iti, preden se je prišlo še le k stanišu gerškega cara. Gerška vlada se je klicala visoka *porta* (*hohe Pforte*), in tako se kliče še dandanašnji turška vlada. Mi pravimo vladi pri nas visoko vladarstvo, cesarsko vladarstvo, Turki pravijo visoka *porta* (*visoke vrata*). Tudi vojskina moč se je imenovala tako, in posamne orožne kardele tudi tako: iz dvakrat sedem taci „*vrat*“ ali „*port*“ je obstala nekdanja armada. Scer je tudi *dvoru* in *ženišču* (*haremu*) dajalo ime *port e*.

V sredi hiše je *shramba* za *dnarnico*, in v izbani (*Saal*) je počivalo (*sofa*, *kanapé*), ktero imenujejo *divan*, ki je sedež za častnike turške; druge sobe so določene za *pridvorčane*, unanje in *notranje*.

Poglavne pravila *Mohamedovih* postavnih bukev ali zakonika, *kanune* imenovane, so sledeče: V 3 vratah ali poglavjih določuje zakonik prvič *versto* *velikašev* turškega carstva, drugič *navade* in *šege* carstva, tretjič *dohodke* carskih *vradni* in *dnarne* kazni (*globe*)

¹⁾ *Mone*: die gallische Sprache und ihre Brauchbarkeit für die Geschichte str. 175. — ²⁾ *Mone* str. 186. — ³⁾ *Mone* 186. — ⁴⁾ *Mone* 195. — ⁵⁾ *Ankershofen* IV. V. — ⁶⁾ *Apian* na več mestih. — ⁷⁾ *Muhar* I. na več mestih. — ⁸⁾ *Ankershofen* IV. V. — ⁹⁾ *Zell*: Handbuch der röm. Epigraph. II. 82. —

¹⁾ *Apian* 84. 85. — ²⁾ *Muhar* I. 403 v *Neumarktu* v gornjem Štajeru, — ali *Muhar* je napis krivo bral; mi smo kamen letos sami pogledali in našli, da stoji *Sammi* fil. ne pa *Samni*, kar scer jednako pomeni. — ³⁾ *Kleuker* v *Creuzerovi Symboliki* I. 613.

za prestopke. Perve vrata peljejo v notrajstvo duhovnega gospodstva. Naj imenitniši kanune družih vrat so bajrama (praznika), carske mize, carskega pečata in varstva carskega nasledstva. Turki imajo dva velika cerkvena praznika, ktera bajram imenujejo. Velki bajram (arabsko id el fitr, to je, konec pōsta (ramazana), je po času praznovanja enak naši veliki noči, terpi navadno 3 dni; ta praznik obhajajo Turki z molitvijo in z obdarovanjem prijatlov in ubozih. Mali bajram (arabsko id el korban, to je, praznik darovanja ali ofra), se obhaja 70 dni pozneje večidel skoz 4 dni; zraven slovesne molitve kolejo Turki Bogu na čast ta praznik jagnjeta. Ta dva praznika sta edina praznika na Turškem, ob katerih nihče ne dela, so štacune zaperte, in po dokončanih molitvah ljudstvo mnogotere veselice obhaja.

Naj strašnejši vsih kanun je tista, ki določuje varstvo carskega nasledstva; v tem delu zakonika veli postava, da brat mora brata umoriti, ako bi utegnil nevaren biti nasledstvu postavnemu.

Ker je Mohamed postavo dal, da vsak car smé in mora umoriti vsacega žlahtnika, ki zraven njega streže po carski oblasti, se ni čuditi, da je tudi po postavi dovolil, da se zamore Turk s kervarino (kervavim dnarjem) odkupiti, ako je kakega človeka ubil, ali mu oko izbil, noge zlomil itd.

(Dalje sledi).

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Gorice. * Med mnogim lepim blagom, ki je na ogled postavljeno v naši kmetijsko-obertnijski razstavi, dopade ogledovavcem posebno ura, ktero je goriški urar Alojzi Brajant izdelal, in ki spričuje bistro glavo mojstra, ker gré in vendar je ni treba navijati s ključem. Ta ura, ki v posredku meri 3 pavce, stoji na naklonjeni kamniti ploši, po kateri se počasi navzdol pomikuje in v ti premiki, pa ne da bi se okoli osi svoje zasukala, ure kaže. V dvakrat 24 urah, ko pride doli do konca svojega tečaja, je iztekla, in zdaj ni treba nič družega storiti, kakor jo spet gori postaviti. Znajdba ta spričuje res bistroumno glavo znajdenika, vendar bo le lepa igrača ostala. — Milodarno napravo za gluhomutce iz dolgov rešiti, katerih ima na svojem poslopi še 10.000 fl., so zložile blagoserčne gospé v Terstu, Gorici in Istrianskem veliko lepih ženskih izdelkov za loterijo, za ktero se bo srečkalo 8. aprila v Terstu. Obstoji pa ta loterija iz 45.000 srečk (lozov), ena srečka veljá 20 krajc. Če se vse srečke spečajo, kar milodarni napravi iz serca želimo, bo skupšina znesla 15.000 fl. Srečnikov bo 800. Vrednost vsega blaga, ki je bilo podarjeno za ta namen po miloserčnih gospéh in gospodih, znese blizo 7000 fl. Številke srečnih srečk se bojo naznanile po vradnih časopisih vsih austrijskih dežel.

Iz Zagreba. 15. dan t. m. bo veliki zbor naše kmetijske družbe, s katerim bo tudi razstava kmetijskih pridelkov združena. Med drugimi pomenki se bo zbor tudi o tem posvetaval: kako bi se dala kupčija horvaškega in slavonskega vina bolj na noge spraviti, in kaj naj bi bilo storiti, da se ptujim vinom pot v domačo deželo bolj zabrani.

Iz Zadra. Gosp. Ivan Danilov, pridni vrednik nekdanje „Pravdonoše“ je za učitelja narodnega jezika na c. k. gimnazii v Zadru izvoljen.

Novičar iz mnogih krajev.

Po cesarskem ukazu od 11. listop. ima tudi na Horvaškem in Slavonskem, kar ju ne spada pod vojaško oblastnijo, od 1. septembra 1854 spodnjoo-austrijska mera in vaga postavno veljati. — Po razpisu ministerskem od 18. listop. ima od 1. maja 1854 po vsem cesarstvu, razun lombarško-beneškega kraljestva in vojaške krajine, Dunajski vatel v štacunah za mero veljati. — Cola prosta vvoznja pšenice, turšice in ovsu v lombarško-beneško deželo je po vikšem dovoljenju do konca sušca podoljšana. — Konec tega mesca pridejo nemške papirnaté šestice (Münzscheine za 6 kr.) popolnoma ob veljavjo; naj se jih tedaj znebi kmalo, kdor jih ima še kaj. — Po naznanilu Dunajske banke je znesla njena zaloga v srebru mesca listopada 44 mil. in 966.083 fl., bankovcev pa je bilo med ljudstvom za 193 mil. in 298.483 fl. — Število advokatov za Erdeljsko (Siebenbürgen) potrebnih je za zdaj določeno na 120; ker pa se jih dozdej ni še dosto za te službe oglasilo, je c. k. ministerstvo pravosodja razpis po vsih nemško-austrijskih deželah s tim pristavkom dovolilo, da zamorejo tudi taki advokacije dobiti, ki nimajo vsih po izpisu od 14. maja 1852 terjanih lastnost. — Kakor popred v Serbii, tako je zdaj tudi v Bosno in vse turške dežele prepovedano orožja in streliva iz austrijskega cesarstva vpeljati. — Veliki škof v Vidmu (Udine) je v tamošnem seminšču učilnico kmetijstva ustanovil. Je pa ta učilnica prva v duhovnem učilišču, in v prid kmetijstvu je želeli, da ne bi ostala edina. — Na Marskem se zmiraj bolj razširja goveja kuga. Leta 1834, ko je bil vrednik Novičavno ob tem času iz Dunaja v Berno o zadevah goveje kuge poslan, je poginilo za to kugo čez 30.000 goved na Marskem; — naj bi se ne primerila spet tolikšna nesreča! — Neki velik vinsk kupec je poslal unidan svojega opravilnika v Pešt po 25.000 veder rudečega vina, ki bo nadomestovalo slavno Bordsosko kapljico. — Kralj parski je osnoval nov časten red pod imenom „Maksimilianov red za vede in umetnosti“; med 6 Austrianci, katerim ga je podelil, je tudi naš slavni grof Aleksander Auersperg (Anastazi Grün), prevoditelj slovenskih narodnih pesem. — Iz Turškega se ni zvedilo te dni nič posebnega; za veliko bitev se pripravljajo Rusi in Turki, in ker je vreme suho in lepo, se utegne kmalo veči vojska vneti. Na vlaškem bregu ni nek nobenega Turka več; Omer-paša ima glavno stanišče v Razgradu nad Šumlo. Ruska barka „Wladimir“ je na črnem morju vzela Turkom dvé barki, Turki pa so blizo terdnjave sv. Nikolaja grozno zdelali rusovsko vojno barko „Gromonos“, ki je ljubljenska Menčikova. Zmiraj več Europejcev se pridružuje turški armadi, tako da se kakor nekdanj pri babilonskem turnu slišijo ondi jeziki skor celega sveta; v Azii je Klapka poveljnik laške in ogerske čete, Wisoki pa poljske. Rusovski car je vzel te dni vés svoj dnar (čez 8 milijonov fl.), ki ga je imel v angležki banki naloženega, nazaj, in tudi iz francozke banke ga nek misli vzeti. Dragina je v Carigradu sila velika, ker za same angležke in francozke barke se potrebuje vsak dan čez 20.000 funtov mesa.

Vprašanja.

(Iz orientalskih pregovorov.)

- Kaj je dobiček? — dobro delati.
- Kaj škoda? — med neumnimi živeti.
- Kaj zguba? — zamujeni čas.
- Pogúm naj večí? — hudega se bati.
- Kaj je bogastvo? — svoje delo umeti.
- Kaj sreča? — ne po svetu iti.

s prodajo te imenitne domače robe križem sveta potujeta, (da jo vsakod po večjih mestih lahko dobi), ki ji bota pri tej nizki ceni in izverstni dobroti gotovo mnogo kupcev in naročnikov pridobila — svojim gospodom pa vesel dobiček.

Zares lep izgled, da bi ga naj tudi drugi naših čverstih rojakov posnemali! Vreden izgled, da bi ga slavjanski časniki vsakod priporočali! Dr. M.

Starozgodovinski pomenki.

BRAHM,

nar višje božanstvo Indov in njegovi sledi na indo-slovenskih spomenicih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Učeni Mone, govoreč o celtiških imenih na rimskih kamnih v Galiji in Belgiji, pravi: „vsako ime nekaj pomeni, in imena, katerih klasiško starinstvo ne pozna, se imajo iz gališkega jezika razjasnovati, in vsa prizadevanje jih iz hebrejskega, latinskega ali gerškega jezika razlagati, so netemeljita in do sverhe ne pelajo. Tako tudi obrazi, rimskemu basno-slovu ptuji, imajo le v gališki mitologii svoj temelj“¹⁾.

Rad bi vedil, kako bojo branitelji keltizma imena: Svaduccia, Antestia, Dumenianus, Samonia itd. razlagali, in obraze na noriških kamnih tolmačili, ktera so od galiških v Franciji in Britaniji tako različna, kakor brata Svetešič in Vragolović.

Naša mitologija je čisto indiška; imena indijskih božanstev so goli prestavki v jezik slavenski; nemoremo tedaj zapopasti: zakaj mitologi po poti ne hodijo, ktero je učeni dr. Hanuš tako srečno odperl in nadelal, in zakaj se zmiraj stare kvante prežvekvajo in neumnosti zlabudrajo, da se Bogu usmili! Tako je spet nek Nemeč Konrad Schwenk 6 debelih zvezkov mitologie izdal in nemški časniki oznanujejo: „Delo to nima v nemškem para“ (die deutsche Wissenschaft kennt noch kein solches Werk), — ali če delo človek prebere, se lahko prepriča, da hvaljeno delo ni druga kakor kompilacija prazna brez vsakega, sistematiškega uredjenja in temeljite kritike. Zna biti, da so druge mitologie lepše in bolj razložene, — ali kar se slavenske tiče, o kateri v zadnjem zvezku govori, moremo očitno reči, da je plitva spisarija za dragi dnar. Vendar se podstopi naš mitolog, kateri gotovo ni čez početke slovenskega jezikoslovja prišel, visoko čislane slovenske učene može prerешetarjati. Le! le! „kurajža velja“ pravi Slovenec.

S tim člankom eklenem doneske za letošnji tečaj „Novic“. Po novem letu bom, ako mi Bog zdravje dá, z novimi na polje starozgodovinstva stopil.

Ozir po svetu.

Turki,

njih šege in navade, njih vera in deželna osnova s popisom njih prve domovine.

(Dalje.)

Četverka (šterka) je ljudstvom jutrovih dežel sveta številka; višji držayne oblasti so razdeljene v 4; 4 stebri podpirajo šotor; 4 angeli so po besedah korana nositelji trona; 4 vetrovi vladajo podnebnje po 4 poglavnih krajih nebes, 4 so poglavne čednosti itd. Iz tega vzroka je ustanovil Mohamed kot 4 podpornike turškega carstva: vezire, kadiaskere, defterdare in nišandše, ki so viši oblastniki in ob enem tudi 4 stebri divana. Pervi steber carstva in podpora carskega pred-

stola so vezirji, to je, tovarniki, ker tovor (brema) nosijo cele države. Pervak teh čveterih vezirjev je veliki vezir ali nadvezir, — on je namestnik sultana in neomenjeni pooblasteneč, glava in središče vladarstva.

Sultan Mahmud pa je staro poslepje turške države tako pre naredil, da sedanja osnova ni skor več podobna stari.

Pre den pa popišemo sedanjo osnovo turškega carstva, povemo še prej, da turški car se padišah, bolj navadno pa sultan imenuje; beseda sultan je arabska in pomeni toliko kot mogočni ali oblastnik.

Deršavna osnova sedanja.

1. Uredi divana.

Uredi divana zapopadejo ministerstvo unanjih in notranjih oprav in ministerstvo denarstva. Vsi uredi divana (Divansämter) spadajo v 4 poglavnih verst, ki so razdeljeni v 45 nižjih. Minister unanjih oprav se imenuje Reis Efendi, notranjih oprav Kiaja beg, predsednik kamer Defterdar. Trije prvi ministri se imenujejo predstveno tudi Ridšali, to je, možje, ali Erkiani, to je, stebri. Vsim drugim predstojnikom divanovih uredov se pravi Kodšagini, to je, gospodje divana. — Vsi nosijo predpisano uniformo.

2. Vojaški uredi.

Višji poveljnik cele armade je Serasker-paša, za njim prvi je kapitan garde Beglerbeg-Vezir; armada je razdeljena v pešce, turški piadi, konjike, turški suvari, topničarje, turški topdši, minerje, turški lughumdši, bombardire, turški kumbarudši pionirje turški baltadši. Novejša vojaška naprava so bramboveci, turški redifi. Tudi policijsko stražo imajo.

Armada na suhem zapopada: 1) redovno djansko armado — nizam, 2) reservo — redife, 3) oddelek pomočne armade, in 4) neredovne kardela. — Armada na morji je napravljena po sploh navadni morskimi vojski.

3. Dvorni uredi.

Naj več v serajlu je spremenil car Mahmud, le 2 kamri ste ostale, namreč notranja, ki se imenuje kanei hasa, in pa kamra zaklada — kasinei humajun. 30 dvoraničev (paglovcov) je določenih za stražo profetovega plajša. Kuharjev je 500.

4. Deželne poglavarstva z vojvodinami.

Notranje oskerbovanje turške države razpada v 3 verste, namreč v deželne poglavarstva, šandšake in vojvodstva. Deželnih poglavarstev je 28, šandšakov 30, vojvodstev 50. Šandšaki in vojvodstvo so le razdelki poglavarstev.

5. Častne službe turške postave.

a) Naj večja častna služba postave.

Naj višji častnik je Mufti. Njemu podložni so: 1) Seihul-Islam Kiajesi, to je, namestnik muftita v vsih političnih in gospodarstvenih opravilih, 2) Telhisidši, to je, opravilnik muftita pri porti, 3) Mek-tubdši, kanclar njegov, 4) fetwa emini, vodja pisarnice, v kateri se fetwa (odgovori) razpisujejo.

b) Časti prvega reda.

V to versto se štejejo suduri, sodniki v Carigradu in molla-i, sodniki v svetih mestih Meka in Medina, in sodniki v Adrianoplu in drugih mestih. So pa častniki postave še 2., 3. in 4. verste.

V te urede spadajo tudi učitelji — muderisi; učenci se imenujejo sohta, to je, vzganj ljubezni do vednost. Ko je učence prestal svoje preskušnje, je mutasun, to je, pripravnik za postavne urede. Učitelji začetnih šol se imenujejo kodšu.

6. Ulema, to je, pravo- in bogoznanci.

Ulema, to je, učeni stan obsega vse služabnike

¹⁾ Mone Geschichte des Heidenthums im nördlichen Europa. II. 340.

postave in vére, h katerim se prištevajo tudi zlahtniki profeta in v obširnišem pomenu tudi minihi. Ta stan je imeniten in preštevajo se k njemu sodniki — kadi, svetovavci — mufti, služabniki vére — imani itd.; zlahtniki profeta se imenujejo emiri, minihi pa derviši. Glavar ulemov je višji mufti.

a) Šajh Islama ali mufti poveljnega mesta.

Kakor je veliki vezir prvi oblastnik deželni, tako je šajh Islama prvi oblastnik duhovni; on je najvišji patriarh, papež turškega carstva, in ima sila veliko častnih imen, na priliko: svetovavec ljudem, morje mnogoverstnih vednost itd. On je razlagavec postave in korana; čeravno je pa glava sodnikov, vendar nima razsojevalne oblasti, ampak le svetovavno. Njegova služba terpi, dokler živi. Pod šajhom izlama stojé 4 svetovavci v duhovnih rečéh. V zboru tem se svetovavcem vprašanja vselej tako postavljajo, da odgovarjajo le z besedama olur ali omas, to je, zamore ali ne zamore biti.

b) Sodniki.

Vse sodništvo, v katerem službe niso dedne, je razdeljeno v 5 verst, ki so: 1) veliki molla-i, 2) mali molla-i, 3) mufetiši, to je, preiskovavci, 4) kadisi ali sodniki v manjših mestih, in 5) najbi ali namestniki mollarov in kadisov.

c) Mufti ali svetovaveci postave.

Ti so v sredi med sodniki in duhovnimi. Glavar izmed njih je Šajhol Islam, ki je ob enem tudi glava vsih ulemov, katerih je v vsem skupaj 210 in ki nimajo nobenega družega opravila, kakor da na postavljene vprašanja odgovarjajo z olur (da) ali omas (ne). Voli jih Šajhol Islam.

d) Duhovni.

Duhovni so ali 1) šajhi, ti so redovni pridigarji v mošeah (cerkvah). Ime šajh, po našem starček, se priklada vsacemu zavolj starosti in kreposti čislannemu možu. Turki pa imenujejo šajhe le pridigarje in glavarje dervišev. Vsaka mošea ima enega takega šajha. 2) Katibi; ti opravljajo vsaki petek v mošeah za sultan očitne molitve, ki se kutbe imenujejo. 3) Imani so predstojniki pri molitvah; na njega ima v cerkvi cela množica oči obrnjene; ker Turki petkrat na dan v cerkvi molijo, opravljajo imani to molitev, le ob petkih ne, ker takrat moli katib. Pri vsaki mošeeji je več imanov; prvi med njimi je predstojnik in se imenuje imamot haji; on obrezuje, poročuje in pokopuje. 4) Muesini ali oklicovavci vsakdanje petkratne molitve iz minaret mošejnih. 5) Kajmi so našim mežnarjem zlo enaki.

e) Emiri ali zlahtniki profeta.

Zlahtniki profeta se scer ne doštevajo ulemom, vendar se glavar njih Nakibal Ešraf in pa Miri Alem verstita med prve častnike ulemov. Emir je arabska beseda in pomeni prav za prav knez, turški bej. Emiri so najti v vsih stanovih Turkov.

f) Muderer ali učitelji.

Seminišče ulemov so muderi, ker le izmed muderov se volijo ulemi. V Brusi je bilo prvo mudresje osnovano. Muderer so tudi predstojniki deseterih učilnic, ktere morajo vsi muderi doveršiti, preden zamorejo do službe molla-ta priti. Muderer celega carstva pa se razdelijo v 3 verste: 1) v Carigradu, 2) v Adrianoplu in Brusi, in 3) v družih deželah carstva. Dolga pot učiteljstva pelje še le k večim službam ulemov.

g) Derviši.

Derviši so našim minihom nekako enaki. Število turških redov je okoli 30. Naj imenitniši so: Nakšbendi, Newlewi, Begtaši, Kadri, Kalveti, Rufaai in Kadri. Vsak red ima svojo obleko. Po postavah redov mora

vsak derviš 7 skrivnostnih besed ali imen božjih izgovoriti; te besede so: 1. La Ilah illallah, ni nobenega družega boga kot Bog sam! 2. Jallah, o Bog! 3. Ja hu, o On! 4. Ja Hakk, o Vsigamogočni! 5. Ja Haji, o Povsodživeči! 6. Ja Kajum, o Povsodstanovitni! 7. Ja Kahhar, o neskončno Pravični!

7. Divan ali deržavno svetovavstvo.

Ime in vredba divana izvira iz naj starejih časov perzijske deržave. Divan je naše počivalo (kanape); zato ker v jutrovih deželah zbor deržavnih svetovavcov na divanih sedi, se imenuje deržavno svetovavstvo divan. Zbor divana je navadno zgodaj zjutro po opravljeni jutranji molitvi, in je sila slovesen.

(Dalje sledi).

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Celja. Takej imamo prijetne dneve. Verhovi okolnjih gorá so scer pokriti z belim snegom, ravnine in polja zelenijo pa lepo. Jutra in večeri so merzle, sonce poldansko sije pa milo in toplo.

Dobilo je Celje nov in krasen most čez reko Savino. Ker je namreč poprejšni začasni most sila pojemal, je mestno županstvo bilo določilo, novega napraviti. Takšni je bil ravno dokončan. Postavljen iz jake hrastovine, veže obali med Celjskim mestom in Bregom, predmestjem njegovim. Le glave od mosta bodo dozidane še le prihodnjo pomlad. J. Š.

Iz Krasa. Kakor od več strani slovenskih krajev, tudi od naše strani se zamore le več žalostnega kakor veselega zastran letošnjih pridelkov reči. Reži, ječmena in pšenice smo za srednje letno pridelali, vina malo, pa tista mervica, ki smo jo nabrali, je prav dobra; naši Krasovci prodajajo černo vino po 22 fl. kvinc in še višje, nar veči del v Terst. Prav lahko bi ga scer doma porabili; ker pa nam kruha zmanjkuje, moramo vince prodati in si kruha kupovati. — Sena je bilo dovolj; češpelj in kerhlov smo tudi nekaj pridelali, kodar jih ni suša vzela. Čbele so nam bile prav lepo izrojile; al suša napre in napre jih je pregnala, in še ostale so čisto malo nabrale.

Vsacega domoljuba mora veseliti viditi da je pri nas zmirej več šol. V naši Komenski fari ne boš soseske najdel, da bi učilnice ne imela, ki ima ali svojega posebnega učitelja, ali se pa trudi ob pripravnem času dušni pastir z mladino. Zato boš pa tudi vidil pri službi božji otroke od šestih let naprej brez razločka z molitvinimi bukvicami v rokah, ravno tako tudi odrasene fante in dekleta.

Veliko hvalo zasluži deželiska in duhovska oblast, posebno pa prečastiti gosp. Andrej Kocman, tehant in tukajšni okrajni šolski ogleđa, ki pri vsaki priložnosti si verlo prizadevajo za napravo novih učilnic in krepkejši ustanovljenje že obstoječih. Bog jim plati njih lepi trud!

Novičar iz mnogih krajev.

Za železnico čez Semerski goro je došlo iz Virtemberskega že čvetero hlaponov (lokomotivov); dva poskušajo že delj časa prav srečno. — Mesto za novo Dunajsko cerkev v spomin srečne oetbe cesarjevega življenja je že določeno: zidala se bo v predmestju Rennweg blizo belvedêra. — Na Ogerskem zmanjkuje srebernih in papirnatih šestic. — V Aradu so zasačili človeka, ki je pozlačene tutke za cekine izdajal. — Kakor na Marskem se tudi v Šlezii in Galicii razširja goveja kuga; v Galicii je zbolelo 627 goved, izmed katerih jih je poginilo 429. — V Požunskih novicah smo brali, da po kmetih na Erdeljskem merzlico s čudno vražo